

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РУДАЧЕНКО ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 332.1-043.86:338.124.4-047.64(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ СИТУАЦІЯМИ В СИСТЕМАХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Рудаченко О.О.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Харків – 2022

АНОТАЦІЯ

Рудаченко О.О. Механізми управління кризовими ситуаціями в системах соціально-економічного розвитку регіонів – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2022.

Дисертація присвячена розробці теоретико-методологічних основ наукового, організаційно-економічного та інформаційного забезпечення комплексу механізмів управління в системах регіонального розвитку в умовах зростання соціальної та економічної напруженості кризових ситуацій.

Розроблено концептуальний підхід до формування механізмів управління кризовими ситуаціями в системах соціально-економічного розвитку регіонів, що дає можливість вчасно сформулювати сценарії щодо попередження розвитку кризових ситуацій в регіонах та обрати оптимальну стратегію. Такі механізми поєднують в собі положення теорії кризового управління, теорії превентивного управління, теорії конкурентного, безпечного, стабільного розвитку системи різного рівня ієрархії, що поглиблює методологічні основи оцінки та прогнозування кризових ситуацій у регіональних системах. До них відносяться такі механізми: 1. Формування інформаційного простору в системі соціально-економічного розвитку регіонів; 2. Оцінка і прогнозування кризових ситуацій в системі соціально-економічного розвитку регіонів; 3. Діагностика ситуацій в системі соціально-економічного розвитку регіонів; 4. Формування сценарію щодо попередження розвитку кризових ситуацій в регіонах. Запропоновані механізми антикризового управління є універсальними та можуть бути використані за наявності відповідної інформаційної бази для адаптації, формування нових стратегій регіонального розвитку з урахуванням різних сценаріїв розгортання чи завершення воєнного конфлікту.

Проаналізовано сучасні теоретико-методологічні підходи щодо дослідження кризових ситуацій в регіональних системах розвитку, що дало можливість сформулювати авторське бачення категорії «кризова ситуація», під якою розуміється ситуація, яка виникає внаслідок зростання напруженості при дестабілізації функціонування системи соціально-економічного розвитку, у зв'язку з неефективною регіональною політикою.

Виявлено відносну ефективність державного управління в системах соціально-економічного розвитку регіонів, яка показала, що у всіх, без винятку, регіонах ефективність управління знаходиться на низькому рівні.

Розроблено інформаційне забезпечення в системі інтегральних показників соціально-економічного розвитку, які дали можливість виявити кризові ситуації, а також інтегральних показників соціальної та економічної напруженості кризових ситуацій, що дали можливість виявити подальший розвиток криз.

Сформовано науково-практичний підхід до розробки інформаційно-аналітичного забезпечення механізму оцінки та прогнозування кризових ситуацій в системі СЕР, який заснований на синтезі методів кластерного аналізу, прогнозування, пробіт-, логіт-аналізу, методів теорії графів, VAR- та ЕСМ-моделей, що дозволяє оцінити ретроспективні та перспективні тенденції посилення факторів соціальної та економічної напруженості в системах, виявити стійкі кластери регіонів за рівнем соціальної та економічної напруженості, сформувати диференційовані стратегії превентивного управління, визначити характер конвергенції регіонального розвитку (деструктивний чи позитивний) та оцінити стійкість системи до посилення факторів напруженості за рахунок односпрямованої реакції на «шоки»; виявити загрози посилення соціальної та економічної напруженості, які мають враховуватися при стрес-тестуванні систем.

Проведено групування регіонів за рівнем соціальної та економічної напруженості кризових ситуацій. Побудовано моделі прогнозування інтегральних показників соціальної та економічної напруженості регіонів, які дали можливість виділити фактори-загрози, що формують прогнозний фон для посилення напруженості в регіональних системах. До таких факторів, перш за все, віднесено

зниження платоспроможного попиту і низький рівень стійкості зовнішньоекономічного сектора. Проведено групування регіонів за типом розвитку: збалансований розвиток; економічна асиметрія; соціальна асиметрія; кризовий розвиток.

В дослідженні розроблено інерційні альтернативні сценарії соціально-економічного розвитку регіону, що відноситься до кластеру з кризовим розвитком. Найбільш високий темп приросту цільових та базових внутрішніх факторів продемонстрував сценарій, що врахував такі компоненти стратегії розвитку промислового сектора виробництва, як державна та регіональна підтримка промислових кластерів, індустріальних парків, розвитку технопарків, стартапів та бізнес-інкубаторів з перенесенням фокусу розвитку цифрових технологій та ІТ-сфери, що сприятиме створенню нових робочих місць, зниженню рівня безробіття, зростанню платоспроможного попиту, зростанню рівня ділової активності в таких вторинних секторах економіки, як будівництво, торгівля, транспорт та зв'язок, що дозволить знизити рівень напруженості та попередити кризові ситуації в регіоні.

Проаналізовано домінантні загрози регіональному розвитку в умовах війни, внаслідок чого виділено регіони з високим рівнем безпеки та навантаженням у сфері соціальної інфраструктури, що потребують адаптації стратегії житлового будівництва, сформовано кластер стійких регіонів з відносно збалансованою ситуацією на ринки житла та виділено кластер регіонів з особливостями регіонального розвитку та територій відновлення.

Ключові слова: механізми, кризові ситуації, регіон, система, соціально-економічний розвиток, інтегральний показник, соціальна та економічна напруженість, моделювання, прогнозування, превентивні заходи, стратегії розвитку.

SUMMARY

Rudachenko O.O. Crisis management mechanisms in the systems of socio-economic development of regions - Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences on the specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2022.

The dissertation is devoted to the development of the theoretical and methodological foundations of scientific, organizational, economic and informational support for the development of a complex of management mechanisms in regional development systems under the conditions of increasing social and economic tension in crisis situations. A conceptual approach to the formation of crisis management mechanisms in the socio-economic development systems of the regions has been developed, which makes it possible to timely form scenarios for the prevention of the development of crisis situations in the regions and to choose the optimal strategy. Such mechanisms combine the provisions of the theory of crisis management, the theory of preventive management, the theory of competitive, safe, stable development of a system of different levels of hierarchy, which deepens the methodological bases of assessing and forecasting crisis situations in regional systems. These include the following mechanisms: 1. Formation of information space in the system of socio-economic development of regions; 2. Assessment and forecasting of crisis situations in the system of socio-economic development of regions; 3. Diagnosis of situations in the system of socio-economic development of regions; 4. Formation of a scenario for preventing the development of crisis situations in the regions. The proposed anti-crisis management mechanisms are universal and can be used in the presence of an appropriate information base for adaptation, formation of new regional development strategies, taking into account various scenarios of the deployment or termination of a military conflict.

Modern theoretical and methodological approaches to the study of crisis situations in regional development systems were analyzed, which made it possible to form the

author's vision of the "crisis situation" category, which is understood as the situation that arises as a result of increasing tensions during the destabilization of the functioning of the socio-economic development system, in connection with ineffective regional politics.

The relative efficiency of state administration in the systems of socio-economic development of the regions was revealed, which showed that in all regions, without exception, the efficiency of administration is at a low level.

Information support was developed in the system of integral indicators of socio-economic development, which made it possible to identify crisis situations, as well as integral indicators of social and economic tension of crisis situations, which made it possible to identify the further development of crises.

A scientific and practical approach to the development of information and analytical support for the mechanism of assessment and forecasting of crisis situations in the SEP system was formed, which is based on the synthesis of methods of cluster analysis, forecasting, probit, logit analysis, methods of graph theory, VAR and ECM models, which makes it possible to assess retrospective and prospective trends in the strengthening of factors of social and economic tension in systems, to identify stable clusters of regions according to the level of social and economic tension, to form differentiated strategies of preventive management, to determine the nature of the convergence of regional development (destructive or positive) and to assess the system's resistance to the strengthening of tension factors due to a unidirectional response to "shocks"; identify threats of increasing social and economic tensions, which should be taken into account during stress testing of systems.

Regions were grouped according to the level of social and economic tension of crisis situations. Forecasting models of integrated indicators of social and economic tension of regions were built, which made it possible to identify the threat factors that form the forecast background for increasing tension in regional systems. Such factors include, first of all, a decrease in solvent demand and a low level of stability of the foreign economic sector. Regions were grouped by type of development: balanced development; economic asymmetry; social asymmetry; crisis development. In the research were developed inertial alternative scenarios of socio-economic development of the region

belonging to the cluster with crisis development. The highest growth rate of target and basic internal factors was demonstrated by the scenario that took into account such components of the development strategy of the industrial sector of production as state and regional support for industrial clusters, industrial parks, the development of technology parks, startups and business incubators with a shift in focus to the development of digital technologies and IT- areas that will contribute to the creation of new workplaces, reducing unemployment, increasing solvent demand, increasing the level of business activity in such secondary sectors of the economy as construction, trade, transport and communication, which will allow to reduce the level of socio-economic tension and prevent crisis situations in the region.

The dominant threats to regional development under the conditions of a military conflict were analyzed, as a result of which regions with a high level of security and load in the field of social infrastructure were identified, requiring adaptation of the housing construction strategy, a cluster of stable regions was formed with a relatively balanced situation on housing markets and a cluster was selected of regions with regional development features and recovery territories.

Keywords: mechanisms, crisis situations, region, system, socio-economic development, integral indicator, social and economic tension, modelling, prognostication, preventive measures, strategies of development.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

монографії:

1. Рудаченко О.О. ОСББ як бізнес одиниця стратегічного розвитку регіону. Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Л. Калініченко. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. С. 380-388.

2. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О. Економетрична модель оцінки факторів соціальної напруженості. Актуальні проблеми прогнозування розвитку соціально-економічних систем: монографія / За ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченка. Мелітополь: 2019. С. 92-100. *(Особистий внесок: обґрунтовано фактори соціальної напруженості на рівні регіонів та країни).*

3. Рудаченко О.О. Теоретико-методологічні основи формування підходів до дослідження соціальної напруженості / Инструментальные средства моделирования систем в информационной экономике: монография / Под ред. докт. экон. наук, проф. В.С. Пономаренко, докт. экон. наук, проф. Т.С. Клебановой. Харьков, ВШЭМ – ХНЭУ им. С. Кузнеца, 2019. С. 179-190.

4. Babayev V., Sukhonos M., Dymchenko O., Yesina V., Rudachenko O. Components of the economic entities potential by types of economic activities in the system of socio-economic development of regions. Organizational-economic mechanism of management innovative development of economic entities : collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, in 3 Vol. Higher School of Social and Economic. Przeworsk : WSSG, 2019. Vol. 2. pp. 264-280. *(Особистий внесок: розглянуто потенціал суб'єктів господарювання в системі СЕР регіонів).*

5. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О., Погосян Л.О. Моделі формування інтегральних показників соціальної напруженості регіонів України. Системный анализ и моделирование процессов управления: монография / Под ред. докт. экон.

наук, проф. В.С. Пономаренко, докт. екон. наук, проф. Т.С. Клебановой, докт. екон. наук, проф. Л.С. Гурьяновой. Братислава-Харьков, ВШЭМ – ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2020. С. 145-153. (*Особистий внесок: змодельовано інтегральні показники соціальної напруженості*).

6. Клебанова Т.С., Полуектова Н.Р., Рудаченко О.О., Панасенко О.В., Філіп С. Аналіз динаміки інтегральних показників напруженості соціально-економічного розвитку. Модели системного анализа в управленні економічними процесами: монографія / Под ред. докт. екон. наук, проф. В.С. Пономаренко, докт. екон. наук, проф. Т.С. Клебановой, докт. екон. наук, проф. Л.С. Гурьяновой. Братислава-Харьков, ВШЭМ – ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2021. С. 44-50. (*Особистий внесок: змодельовано інтегральні показники напруженості соціально-економічного розвитку*).

Статті, що входять до переліку наукових фахових видань України:

7. Димченко О.В., Рудаченко О.О., Бережна А.Ю. Європейські стандарти бізнес-планування як елемент комплексного розвитку житлово-комунального господарства регіону. *Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*. 2016. № 3(58). С. 41-48. Режим доступу до журналу: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/issue/view/43> (*Особистий внесок: обґрунтування важливості бізнес-планування в житлово-комунальному господарстві регіону*).

8. Dymchenko O., Beliavtseva V., Rudachenko O., Tararuev Y. Theoretical background of competitiveness index determination in regions. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2018. 5, 3-4 (Dec. 2018). pp. 44-49. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.15330/jpnu.5.3-4.44-49> (*Особистий внесок: обґрунтування індексу конкурентоспроможності регіонів*).

9. Рудаченко О.О. Особливості соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія :*

«Економічні науки». Хмельницький, 2019. № 2(268). С. 230-233. Режим доступу до журналу: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?cat=33>

10. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О. Моделивання критичних факторів соціальної напруженості в Україні шляхом множинного регресійного аналізу. *Науковий погляд: економіка та управління (правонаступник наукового журналу «Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка»)*. 2019. № 2(64). С. 102-110. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-2-64-13> (*Особистий внесок: змодельовано критичні фактори соціальної напруженості на рівні країни та регіонів*).

11. Рудаченко О.О. Формування основних напрямків щодо зниження соціальної напруженості в країні. *«Інтелект XXI»*. 2020. № 1. С. 71-74. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-1.12>

12. Рудаченко О.О., Клебанова Т.С. Сучасні підходи до аналізу соціальної напруженості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Випуск 30. С. 140-144. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-27> (*Особистий внесок: проаналізовано основні підходи щодо дослідження соціальної напруженості*).

13. Єсіна В.О., Рудаченко О.О., Тараруєв Ю.О. Характеристика основних етапів оцінки потенціалу економічних систем. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. Т. 25. Вип. 3(82). С. 23-28. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-82-4> (*Особистий внесок: проаналізовано етапи оцінки потенціалу в економічних системах*).

14. Рудаченко О.О., Єсіна В.О. Методи оцінки потенціалу економічних суб'єктів у системі соціально-економічного розвитку країни. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал*. 2020. Вип. 3(20). С. 118-122. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-21> (*Особистий внесок: наведено методи оцінки потенціалу суб'єктів у системі СЕР країни та регіонів*).

15. Рудаченко О.О., Клебанова Т.С. Класифікація регіонів України за рівнем формування соціальної напруженості. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 128-136. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-128-136> (*Особистий внесок: обґрунтовано класи регіонів за формуванням напруженості*).

16. Бабаєв В.М., Сухонос М.К., Димченко О.В., Рудаченко О.О. Тараруєв Ю.О. Інтернаціоналізація підприємництва та потенціал конкурентоспроможності регіонів. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2020. Т. 7. Вип. 160. С. 2-10. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2020-7-160-2-10> (*Особистий внесок: обґрунтовано потенціал конкурентоспроможності на рівні регіонів*).

17. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О., Панасенко О.В. Побудова інтегральних показників напруженості соціально-економічного розвитку країни (регіону). *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал*. 2021. Вип. 2(25). С. 19-23. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-4> (*Особистий внесок: обґрунтовано механізм побудови інтегральних показників СЕР країни та регіонів*).

18. Рудаченко О.О., Клебанова Т.С. Механізм діагностики кризових ситуацій у системах соціально-економічного розвитку регіонів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. № 4(84). С. 57-63. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-4-8> (*Особистий внесок: обґрунтовано механізм діагностики кризових ситуацій в СЕР регіонів*).

19. Димченко О.В., Рудаченко О.О., Прасол В.М., Дріль Н.В. Стратегічне управління розвитком підприємства шляхом використання lean-технологій на регіональному та державному рівнях. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2021. Т. 5, Вип. 165. С. 38-42. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2021-5-165-38-42> (*Особистий внесок: проаналізовано сучасні lean-технології на рівні регіонів*).

20. Рудаченко О.О., Клебанова Т.С., Полуктова Н.Р. Побудова моделей аналізу оболонок даних (DEA) для визначення ефективності соціальної політики

уряду на регіональному рівні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 6 (76). С. 10-15. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-76-2> (*Особистий внесок: визначена ефективність соціальної політики уряду на регіональному рівні*).

21. Babayev V.M., Dumchenko O.V., Rudachenko O.O., Gazzola P., Sepashvili E., Shkurupiy K.V. Development of a Mechanism for Preventing Bankruptcy of Enterprises at the Regional and National Level. *International Scientific Journal «Mechanism of Economic Regulation»*. 2021. № 3. С. 108-117. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.10> (*Особистий внесок: запропоновано механізм запобігання банкрутству підприємств на регіональному рівні*).

22. Рудаченко О.О., Єсіна В.О., Бібік Н.В. Бюджетний менеджмент в умовах переходу від стратегічного до середньострокового бюджетного планування в територіальних громадах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 11. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7680> (*Особистий внесок: запропоновано механізм визначення бюджетного менеджменту на рівні ОТГ*).

23. Бабаєв В.М., Сухонос М.К., Димченко О.В., Палант О.Ю., Рудаченко О.О. Діагностика та дослідження особливостей соціально-економічного розвитку регіонів на національному рівні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 4. С. 182-191. Режим доступу до журналу: <http://ujae.org.ua/diagnostyka-ta-doslidzhennya-osoblyvostej-sotsialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv-na-natsionalnomu-rivni/> (*Особистий внесок: досліджено соціально-економічний розвиток регіонів*).

24. Рудаченко О.О. Побудова науково-практичного підходу до розробки інформаційно-аналітичного забезпечення механізму оцінки та прогнозування кризових ситуацій в системі соціально-економічного розвитку регіонів. *Економіка та держава*. 2022. № 7. С. 83-88. Режим доступу до журналу: <https://www.nayka.com.ua/index.php/economy/article/view/182/182>

25. Бабаєв В.М., Васильченко А.О., Димченко О.В., Рудаченко О.О. Аналіз теоретичних підходів до ефективності діяльності регіональних кластерів: національні особливості. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 14-20 Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-14-20> (Особистий внесок: проаналізовано підходи до ефективності діяльності регіональних кластерів).

26. Рудаченко О.О. Групування регіонів за рівнем соціально-економічної напруженості кризових ситуацій. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2022. Т. 2, Вип. 169. С. 39-43. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-2-169-39-43>

Статті, що входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science:

27. Dymchenko O., Panova O., Rudachenko O. Evolutionary View of the Formation of Crisis Processes at Housing and Utility Enterprises. *Proceedings of the 12th International Scientific Conference Public Economics and Administration 2017*. Ostrava, Czech Republic. 2017. pp. 90-98. Режим доступу до журналу: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/3e73684f-4739-4f78-beb2-f976fa18cb2d-1ec94006/relevance/1> (**Web of Science**) (Особистий внесок: наведено еволюційний погляд на формування кризових процесів на підприємствах ЖКГ).

28. Guryanova L., Nikolaiev I., Zhovnovach R., Milevskiy S., Ivakhnenko O., Panasenko O., Prokopovych S., Chagovets L., Vasylenko D., Rudachenko O. Modeling of the enterprise functioning stability using the automatic control theory apparatus. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2017. 4(3-88). pp. 45-55. Режим доступу до журналу: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85028600858&origin=AuthorNamesList&txGid=3fd8c99dae76dc96f8b3f821cfbd4f04> (**Scopus**) (Особистий внесок: змодельовано стійкість функціонування підприємств за допомогою апарату теорії автоматичного керування).

29. Guryanova L.S., Klebanova T.S., Milevskiy S.V., Nepomnyaschiy V.V., Rudachenko O.A. Models for the analysis of the state's financial security indicators dynamics. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2017. 1(22).

pp. 254-264. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i22.110179> (**Web of Science**) (*Особистий внесок: обґрунтовано моделі аналізу динаміки показників фінансової безпеки на рівні держави*).

30. Guryanova L.S., Gvozdytskyi V.S., Dymchenko O.V., Rudachenko O.A. Models of forecasting in the mechanism of early informing and prevention of financial crises in corporate systems. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2018. 3(26). pp. 303-312. Режим доступу до журналу: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.144280> (**Web of Science**) (*Особистий внесок: побудовано моделі прогнозування фінансових криз у корпоративній системі*).

31. Rudachenko O., Bibik N., Yesina V. Theoretical and Methodological Principles of Financial State Management System Development in Ukraine. *Proceedings of the 13th International Scientific Conference Public Economics and Administration 2019*. Ostrava: VSB. Technical University of Ostrava, 2019. pp. 343-350. Режим доступу до журналу: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/b05612c2-3119-4294-91fe-2339e62bd6c8-1eca2cb7/relevance/1> (**Web of Science**) (*Особистий внесок: обґрунтовано засади розвитку системи фінансового управління на державному та регіональному рівні*).

32. Klebanova T., Rudachenko O., Gvozdytskyi V., Ievgen M., Guryanova L. Classification of regions of Ukraine by the level of social tension. *WSEAS Transactions on Systems and Control*. 2020. 15. pp. 576-584. Режим доступу до журналу: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85095453858&doi=10.37394%2f23203.2020.15.57&partnerID=40&md5=9855d857cdce4a1f0f03944ed04c2df0> (**Scopus**) (*Особистий внесок: обґрунтована класифікація соціальної напруженості регіонів країни*).

33. Vodovozov E., Rudachenko O. Devising a procedure for ensuring entrepreneurship protectionism in the context of financial capital investments for the purpose of rehabilitation of the transport sector. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. 4(13). pp. 34-41. Режим доступу до журналу: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85116526835&doi=10.15587%2f1729->

4061.2021.238414&partnerID=40&md5=22c134d6292f5a642c9f4772e0976d5e
(**Scopus**) (*Особистий внесок: обґрунтовано порядок забезпечення протекціонізму підприємництва в рамках фінансової привабливості транспортної галузі*).

34. Klebanova T., Poluektova N., Rudachenko O. Applying of data envelopment analysis to study public administration effectiveness during a pandemic. *CEUR Workshop Proceedings. Machine Learning Methods and Models, Predictive Analytics and Applications - 13th Workshop on the International Scientific Practical Conference Modern Problems of Social and Economic Systems Modelling, MPSESM-W 2021. Kharkiv. (9 April 2021).* 2927. pp.94-107. Режим доступу до журналу: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0->

85113876582&partnerID=40&md5=f4360013322f13c2f1817442ff42201e (**Scopus**)
(*Особистий внесок: досліджена ефективність державного управління під час пандемії шляхом застосування аналізу охоплення даних*).

35. Bubenko P.T., Dymchenko O.V., Rudachenko O.O., Haidenko S.M., Diegtiar O.A. Territorial organization of innovative development: Entrepreneurial aspect of sustainability. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita.* 2021. 2. pp. 171-185. Режим доступу до журналу: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0->

85125443168&doi=10.3280%2fRISS2021-
002013&partnerID=40&md5=2953a275ed8e9e6caad2e99c86c0bad2 (**Scopus**)
(*Особистий внесок: обґрунтована територіальна організація інноваційного розвитку*).

Статті в інших виданнях:

36. Klebanova T., Guryanova L., Rudachenko O. Models of financial crisis prevention at enterprises of housing and communal services. *Actual Problems in Economics.* 2017. № 1(187). pp. 373-382. Режим доступу до журналу: <http://search.proquest.com/openview/0d81083b21b672ab1ead3a454187080b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2035679> (*Особистий внесок: побудовано моделі запобігання криз на підприємствах житлово-комунального господарства*).

37. Dymchenko O., Rudachenko O., Yesina V., Tararuiev Iu. Economic potential of Ukraine: assessment and forecasting. *The 3rd Eastern European Conference of Management and Economics (EECME 2021) – Sustainable Development in Modern Knowledge Society. SHS Web of Conferences*. Ljubljana, Slovenia, May 28, 2021. Volume 111, 01014. pp. 1-10. Режим доступу до журналу: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/22/shsconf_еесме2021_01014.pdf

(*Особистий внесок: спрогнозовано економічний потенціал на регіональному рівні*).

38. Yesina V., Rudachenko O., Bibik N., Kolinko M. Analysis of the budget potential of local authorities: on the example of the Kharkiv region. *Proceedings of the 14th International Scientific Conference Public Economics and Administration 2021*. Ostrava: VSB – Technical University of Ostrava, 2021. pp. 467-478. Режим доступу до журналу: <https://dokumenty.vsb.cz/docs/files/cs/ced2d301-c42b-4231-8936-dd57bef443c7>

(*Особистий внесок: проаналізовано бюджетний потенціал місцевих органів влади Харківської області*).

Тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

39. Рудаченко О.О. Теоретико-методичні засади проблем економічної безпеки регіонів. *Сучасні проблеми та механізми регулювання міжнародних економічних відносин: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 13 жовтня 2018 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2018. С. 54-59.

40. Рудаченко О.О. Система соціального розвитку населення в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку»* (м. Полтава, 16 лютого 2019 р.): у 4 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2019. Ч.4. С. 44-47.

41. Рудаченко О.О. Основні складові структури регіональної соціально-економічної системи. *Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі: стан, проблеми та розвиток: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 16 лютого 2019 р.). Дніпро: НО «Перспектива», 2019. С. 92-94.

42. Рудаченко О.О. Концепція механізму попередження соціальної кризи. *Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем. Матеріали XI міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 11-12 квітня 2019 р.* Мультимедійне наук. електрон. вид. – Братислава – Харків, ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. Укр. мова, рос. мова, англ. мова. – [Електронний ресурс] – <https://mpsesm.org/book/2019/thesis04-816.html#thesis04-816>

43. Рудаченко О.О., Бібік Н.В. Фінансове управління ОТГ як важливий елемент соціально-економічного розвитку країни. *«Перспективи розвитку нової економічної системи на державному та регіональному рівнях» : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 05 жовтня 2019 р.). Київ, 2019. С. 40-42. (Особистий внесок: досліджено фінансову складову територіальних громад як основу соціально-економічного розвитку).

44. Рудаченко О.О. Аналіз сучасного стану соціальної напруженості у світі. *Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 9 листопада 2019 р.). Дніпро: ПДАБА, 2019. С. 132-136.

45. Єсіна В.О., Рудаченко О.О. Перспективи розвитку фінансового управління на державному та регіональному рівнях. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. С. 147-150. (Особистий внесок: наведені перспективи розвитку фінансового управління на рівні регіонів).

46. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О. Концептуальні основи механізму попередження соціальної напруженості в країні. *The 3rd International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education»* (November 27-29, 2019). CPN Publishing Group, Osaka, Japan, 2019. pp. 655-660. (Особистий внесок: запропоновано механізм попередження соціальної напруженості в країні).

47. Погосян Л.О., Рудаченко О.О. Оцінка рівня соціальної напруженості в регіональних системах України. *«Світ економічної науки. Випуск 23»: Матеріали*

міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування. Тернопіль, 2020. С. 60-64. (Особистий внесок: оцінено рівень соціальної напруженості в регіональних системах).

48. Рудаченко О.О. Погосян Л.О. Побудова комплексного інтегрального показника соціальної напруженості регіонів країни. *Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем. Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції 09-10 квітня 2020 р.* – Мультимедійне наук. електрон. вид. – Братислава – Харків, ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. Укр. мова, рос. мова, англ. мова. – [Електронний ресурс] – <https://mpsesm.org/book/2020/thesis02-865.html#thesis02-865> (Особистий внесок: запропоновано комплексний інтегральний показник соціальної напруженості регіонів).

49. Dymchenko O. Rudachenko O. State regulation of socio-economic development of regions. *Socio-Economic Challenges: Proceedings of the International scientific and practical conference* (Sumy, November 3-4, 2020) / edited by Prof., Dr. Vasilyeva Tetyana. Sumy: Sumy State University, 2020. pp. 219-222. (Особистий внесок: обґрунтовано державне регулювання СЕР регіонів).

50. Рудаченко О.О., Колодяжний К.Р. Управління соціально-економічним розвитком регіонів на державному рівні. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених* (м. Харків, 19-20 листопада 2020 р.). / Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Рада молодих вчених при МОН України, Одеський національний економічний університет, НТУ «Дніпровська політехніка» [та ін.]. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 39-40. (Особистий внесок: наведено особливості управління СЕР регіонів на рівні держави).

51. Dymchenko O., Rudachenko O., Khailo T. Main aspects of entrepreneurial adaptation in the conditions of socio-economic development of the country. / *International Scientific Journal «GRAIL OF SCIENCE» with the proceedings of the: I Correspondence International Scientific and Practical Conference «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities» held on April*

2nd, 2021 by NGO European Scientific Platform (Vinnytsia, Ukraine) and LLC International Centre Corporative Management (Vienna, Austria). 2021. № 2-3 (April, 2021). pp. 61-62. (Особистий внесок: наведено аспекти підприємницької адаптації в умовах СЕР країни).

52. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О. Особенности построения интегральных показателей социально-экономического развития регионов. *Impact of modernity on science and practice. Abstracts of the VIII International Science Conference* (April 6-7, 2021). Madrid, Spain, 2021. pp. 34-36. (Особистий внесок: побудовано інтегральні показники СЕР регіонів).

53. Rudachenko O. Development of information and analytical support for the mechanism for assessing and forecasting crisis situations in the system of socio-economic development of regions. *The II International Scientific and Practical Conference «Modern trends of scientific development»* (January 18-21, 2022). Vancouver, Canada. 2022. pp. 71-72.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1 ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	35
1.1 Особливості соціально-економічного розвитку регіонів в сучасних умовах.....	35
1.2 Сучасні підходи до управління в системах соціально-економічного розвитку регіонів.....	63
1.3 Порівняльна оцінка і аналіз соціально-економічного розвитку регіонів.....	70
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ СИТУАЦІЯМИ	85
2.1 Теоретичні основи визначення поняття «криза» та її основні види.....	85
2.2 Роль і значення кризи в соціально-економічному розвитку.....	101
2.3 Оцінка ефективності управління в системах соціально-економічного розвитку регіонів.....	143
2.4 Концепція формування механізмів управління кризовими ситуаціями.....	151
РОЗДІЛ 3 НАПРУЖЕНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ФАКТОРІВ В СИСТЕМАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	165
3.1. Теоретичні основи становлення і розвитку підходів до дослідження напруженості.	165
3.2. Аналіз сучасного стану напруженості в Україні та в світі.....	179
3.3. Основні методи та моделі розрахунку напруженості.....	188
3.4. Побудова інтегральних показників: соціально-економічного розвитку, соціальної та економічної напруженості кризових ситуацій країни та регіонів	203
РОЗДІЛ 4 ОЦІНКА І ПРОГНОЗУВАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ В СИСТЕМАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	223
4.1 Науково-практичний підхід до розробки інформаційно-аналітичного забезпечення механізму оцінки та прогнозування кризових ситуацій в системі соціально-економічного розвитку регіонів.....	223
4.2 Групування регіонів за рівнем соціальної та економічної напруженості.....	237

4.3 Прогнозування індикаторів соціальної та економічної напруженості регіонів, оцінка стійкості структурних пропорцій в динаміці.....	256
РОЗДІЛ 5 ДІАГНОСТИКА І ФОРМУВАННЯ СЦЕНАРІЇВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ В РЕГІОНАХ	277
5.1 Визначення типу розвитку регіонів і факторів-загроз посилення соціальної та економічної напруженості в регіонах з різним типом розвитку.....	277
5.2 Розробка інерційних сценаріїв соціально-економічного розвитку регіонів.....	298
5.3 Застосування методів когнітивного моделювання для сценарного аналізу стратегій превентивного управління.....	316
ВИСНОВКИ.....	338
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	343
ДОДАТКИ.....	383